

עלון
דו שבועי

ענג שבת

פרשת תרומה - תצוה - פורים

ג' באדר ה'תשפ"ו

(20.02.2026)

לעילוי נשמת שמואל בן נתן נטע וגיטה גרינברג ז"ל, יהי זכרו ברוך!

עלון מס' 10 (1400)
(שנה ארבעים)

מועדי השבת תרומה

ער"ש מוצ"ש	
י-ם	16.54 - 18.08
ת"א	17.09 - 18.09
חיפה	16.59 - 18.08
ב"ש	17.12 - 18.10
אילת	17.05 - 18.08

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת תרומה - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.40 - 4.47
זמן הנחת תפילין	5.21 - 5.28
הנץ החמה (מישור)	6.11 - 6.18
הנץ החמה (הנראה)	6.16 - 6.23
ס"ז ק"ש מג"א	8.17 - 8.20
ס"ז ק"ש הגר"א	9.01 - 9.04
חצות היום	11.53 - 11.54
מנחה גדולה	12.24 - 12.25
שקיעת החמה	17.36 - 17.32
צאת הכוכבים ב'	18.26 - 18.22

דף יומי: מנחות מא - מז

מועדי השבת תצוה
פ' זכור

ער"ש מוצ"ש	
י-ם	17.00 - 18.13
ת"א	17.14 - 18.15
חיפה	17.05 - 18.13
ב"ש	17.18 - 18.15
אילת	17.11 - 18.13

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת תצוה - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.32 - 4.39
זמן הנחת תפילין	5.13 - 5.20
הנץ החמה (מישור)	6.03 - 6.10
הנץ החמה (הנראה)	6.07 - 6.15
ס"ז ק"ש מג"א	8.12 - 8.16
ס"ז ק"ש הגר"א	8.56 - 9.00
חצות היום	11.52 - 11.53
מנחה גדולה	12.22 - 12.24
שקיעת החמה	17.42 - 17.37
צאת הכוכבים ב'	18.32 - 18.27

דף יומי: מנחות מח - נד

יו"ר העמותה והעורך עו"ד שמואל כהן
כתובת: רח' פאת השלחן 8, תל-אביב
טל: 03-5234063, פקס: 03-5234063
דוא"ל: smuladv@netvision.net.il

על הקטורת ונס פורים

ידועה האמרה המקשרת בין פורים ליום הכיפורים, שיום הכיפורים הוא כפורים = כמו פורים.

כיצד ניתן להשוות בין פורים שכולו שמחה ושתיית יין ובין יום הכיפורים שכולו צום תפילה ותחנונים?

בפרשת השבוע, פרשת תצוה, התורה מרמזת לנו על הקשר שבין פורים ויום הכיפורים. אנו מצויים על בניית מזבח הקטורת שבמשכן, עליו מקטיר הכהן בכל יום את קטורת הסמים. פעם אחת בשנה, ביום הכיפורים, הכהן הגדול מזה את דם הכיפורים על מזבח הקטורת. הקטורת ביום הכיפורים היא השיא בעבודת הכהן הגדול, אותה מקטיר הכהן בקודש הקודשים, ביום הכיפורים. ואם יצא חי זה היה סימן לבני ישראל שה' כיפר על עוונותיהם (ויקרא טז, יב - יג)

מה יש בעבודת הקטורת שהיא מיוחדת מכל העבודות ביום הכיפורים? על הקטורת אומרת התורה שאסור להפחית מכמות הסמנים (צמחי הריח) שלה, ואם משהו חסיר מסממני הקטורת אפילו סממן אחד עונשו מוות (כריתות ו, א).

אנו תוהים לשאול למה שאדם יחסר סממן מסממני הקטורת, שצריך אזהרה מיוחדת ועונש מוות על כך?

בין סממני הקטורת יש סם אחד שונה מכל שאר הבשמים, החלבנה ריחה רע. החלבנה שונה מכל שאר סממני הקטורת. שלא כמו שאר סממני הקטורת המפיצים ריח נעים, החלבנה מפיצה ריח לא נעים. אדם יכול לחשוב שהחלבנה מיותרת בקטורת, היא אינה שייכת לשאר הבשמים ולכן יש להחסירה משאר הסממנים, לכן מזהירה התורה על עונש מוות למי שמחסר מסממני הקטורת.

למה צוותה התורה להוסיף לקטורת את החלבנה?

החלבנה מסמלת את פושעי ישראל שהתנהגותם רעה, שאר סממני הקטורת מסמלים את הצדיקים שהתנהגותם טובה. התורה רוצה ללמדנו שצריך לכלול את כל ישראל בתפילותינו, להתפלל למען כולם. כמו שהקטורת הריחנית היא עבודת הכהן במשכן ובמקדש, אינה מושלמת ללא החלבנה (כריתות ו, ב). לכן הקטורת מהווה היא עבודת הכהן ביום הכיפורים בקודש הקודשים. אם הצליח הכהן בעבודה זו הוא יוצא מקודש הקודשים בביטחון שה' סלח לעם ישראל. כלומר רק אם נצליח להכניס לתפילותינו ביום הכיפורים גם את פושעי ישראל נעבור את היום הקדוש בהצלחה.

לכן מזבח הקטורת הופך ביום הכיפורים למקום ההזאה של דם הכיפורים. גם נס פורים הוא בזכות ההתכנסות של כל יהודי שושן הבירה, שצמו והתפללו שלושה ימים להצלחת השליחות של אסתר. (אסתר ד, יג - טז) אסתר לא מסתפקת בסחות משאר אספיה של כל יהודי שושן כולם מכל המגורים. אסתר הבינה שהבעיה שבגללה הצליח המן לגזור את גזירת השמד על היהודים היתה בגלל שהיהודים היו מפורדים ומפורדים. היהודים בתקופת מגילת אסתר היו מפורדים ומפורדים (לא מאוחדים) זה נתן להמן את התקווה שיצליח להשמיד את כל היהודים (אסתר ג, ח - י). מכיוון שהעם היה מפורד גיאוגרפית בכל המדינות ומפורד בתוכו במחלוקות, מריבות וכיתות שונים. לכן חשבה אסתר שבלי לעשות אקט קיצוני של אחדות בקרב יהודי שושן אין בכוחה להצליח במשימתה להציל את העם. 'לך נטת את כל היהודים' היא התשובה ל'עם מפורד ומפורד'. בסאת האחדות הצליחה אסתר והפכה את גזירת המן. יוצא אם כן שההצלחה להציל את העם ע"י הכהן ביום הכיפורים וגם ע"י אסתר בפורים נובעת מכוח האחדות בעם. בזכות המצוות החברתיות שבפורים: משלוח מנות ומתנות לאביזנים, נזכה להתאחד. בכך נתקן את האוירה הקשה של שנאה שפשטה בקרבנו בתקופה האחרונה. בזכות האחדות נתגבר על שונאינו, העמלקים של דורנו, המבקשים להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן, טף ונשים ויקוים בנו הכתוב: 'ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים, המה בשונאייהם' (אסתר: ט, א).

הרב משה ביגל, רבה הראשי של מיתר

העלון מוקדש לזכר ולעיני **אסל פולק שני** בת הרץ נפתלי ז"ל

נפטרה ב-ט' באדר תשע"ח. יהי זכרו ברוך!

דיני השבע ומנהגי

שבת פרשת תרומה

הפטרה: "וה' נתן חכמה לשלמה" (מלכים א' ה, כו).
 זמן קידוש לבנה: מצד השק"ה באדר ועד ליל רביעי ט"ו באדר.
 יום שלישי, ז' באדר, יום הסתלקות משה רבינו הוא יום
 'חברא קדישא' - תענית צדיקים. סדר תפילה מיוחד עם
 סליחות וקריאה בתורה בשחרית ובמנחה. יום זה
 מוקדש לתפילה על הקברים, לבקשת מחילה מן המתים
 שזא לא נהגו עם מי מהם כראוי לו לפי כבודו.

שבת זכור פרשת תצוה

הספרדים נוהגים לקרוא את פיוטו של רבי יהודה הלוי
 "מי כבודך" לפני הוצאת ספר תורה.
 מוציאים 2 ספרי תורה, בראשון קוראים שבעה קרואים
 בפרשת השבוע, בספר השני מפטיר בפרשת כי תצא
 (דברים כה, ח): "זכור את אשר עשה לך עמלק" - חיוב מהתורה.
 יש מאחרונים סוברים שגם נשים חייבות לשמוע קריאה
 זו. קטן לא עולה למפטיר.

מותר לטלטל ספר תורה בשביל חולה או אסיר שישמע
 קריאת זכור. אנוש שלא שמע קריאת זכור יכוון בקריאה
 בפורים לצאת ידי חובת מצוה זו.

הפטרה: הספרדים: "ויאמר שמואל אל שאול" (שמואל א' טו, א).
 האשכנזים מתחילים מפסוק ב': "כה אמר ה' צבאות". אין אומרים
 אב הרחמים ואין מזכירים נשמות במנחה אומרים "צדקתך".

יום שני י"ג באדר: תענית אסתר

מועדים: הוצגו מתחיל בעלות השחר (90 דקות): י-ם:
 4:37, ת"א: 4:38, ח'יפה: 4:37, ב"ש: 4:39, אילת: 4:38;
 (72 דקות): י-ם: 4:54, ת"א: 4:56, ח'יפה: 4:55, ב"ש:
 4:55, אילת: 4:53

סיום הוצגו: צאת הכוכבים (א): י-ם: 18:01, ת"א: 17:58,
 ח'יפה: 17:59, ב"ש: 18:01, אילת: 17:59.

שחרית: סליחות, "ענג", אבטו מלכנו, קריאת התורה - "זיחל".

במנחה: האשכנזים מפטירים במנחה 'דרשו ה' בהמצאך
 (ישעיהו נב, ו). מי שלא השלים הוצגו אומר 'ענגו אבל
 במקום 'ביום צום תעניתנו אומר: 'ביום צום התענית'.
 אומרים אבינו מלכנו ותחנון גם במנחה.

זכר למחצית השקל

אחר מנחה נותנים 3 מטבעות של חצי שקל יש אומרים
 שנותנים ג' מטבעות של חצי שקל במדינה (רמ"א).
 שנאמר ג' פעמים 'תרומת ה' ' בתורה) ויש אומרים רק
 מטבע אחד של חצי שקל (גר"א). ויש אומרים לתת שווי
 מחצית השקל, והוא כ-83 ש"ח.

רק גברים מגיל עשרים שנה חייבים (רמ"א בשם
 ברטנורא). אמנם לדעת הרמב"ם ותוס' יר"ט- מייג שנים.
 מעיקר הדין נשים וקטנים פטורים (מג"א). אך כתב בעל
 'תורה תמימה', שכולם חייבים, כנגד שקלי המן.
 המנהג הרווח לתת כנגד כולם, אפילו כנגד עובר במעי אמו.
 זהירות רבה יש לנהוג בנתינה - כי היא רק "זכר למחצית
 השקל". אין לומר כי היא "למחצית השקל", אלא "זכר..."
 שכן המקדיש לבית המקדש בזמן הזה הקדשו הקדש הוא
 אסור בהנאה אפילו לצרכי מצוה וצדקה.

יום שלישי - פורים. קוראים מגילת אסתר ביום שני בערב,
 וביום שלישי בבקר. במקומות קוראים ביום שלישי בערב
 וביום רביעי בבקר. קודם מקרא מגילה מברך הקורא (צריך
 לעמוד) 3 ברכות: על מקרא מגילה, שעשה ניסים ושהחיינו.
 בעדות המזרח לא מברכים שהחיינו בקריאה בבקר.
 בברכת "שהחיינו" יש לכוון גם לסעודת פורים ולמשלוח
 מנות, ונותנים מתנות לאביונים (לפחות ל-2 אביונים).
חיוב קריאת המגילה (שולחן ערוך סימן תרפז)

"חייב אדם לקרוא המגילה בכל ילילה (מצאת הכוכבים עד
 עלות השחר) ולחזור ולשנותה ביום... (מהגב עד
 השקיעה) "מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה
 כל וחומר לשאר מצוות" (שם סעיף ב').

הכל חייבים בקריאת מגילה (ש"ע סימן תרפז): "אחד
 הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו" (שם ב').
 המשנה ברורה, (שם ב, ד): "יצא ידי חובתו - וצריך שיכוין הקורא
 להוציא השומע לצאת כדון שאר מצות שאחר מוציא חברו".
נשים - הכל חייבים בקריאת המגילה. על אף שזו מצוה שהזמן
 גרמא, מכל מקום כיון שהנשים היו באותו הנס, שהייתה הגזירה
 להרוג גם את הנשים, לכן הן חייבות. (ערכין ב, ב סיפא).
 אשה הקוראת לעצמה, וכן אם שומעות הנשים קריאה שלא
 בבית הכנסת, וקורא לפנין מי שכבר שמע קריאת המגילה -

בתוך אחת הנשים את ברכת "לשמוע מקרא מגילה".
 דיני קריאת המגילה (שולחן ערוך סימן תרצא)
 "אין לשווח בעוד שקורין אותה" (שולחן ערוך תרצב, ב)
 אם שח בין הברכה לתחילת הקריאה בין השומע ובין
 הקורא הפסיד הברכה. וכן בין הקריאה לסוף הברכה גם
 כן אסור להפסיק (שם תרצב, ב, ט).

התפילות בפורים (שולחן ערוך סימן תרצג)
 הספרדים אומרים לפני תפילת ערבית 'למנצח על איילת
 השחר' (תהלים כב). בתפילת העמידה אומרים 'על הניסים'
 וכן בברכת המזון. קדיש 'תתקבל' והספרדים אומרים חצי
 קדיש. קוראים את המגילה. אחריו אומרים האשכנזים 'אשר
 הגיא' והספרדים אומרים שלש פעמים: 'ארור המזון, ברוך
 מרדכי...' 'ואתה קדוש'. קדיש שלם. יש מהאשכנזים
 המדלגים על 'תתקבל' והספרדים אומרים עם 'תתקבל'.

בשחרית אחרי חזרת הש"ץ קוראים בתורה בפרשת 'ויבא עמלק;
 הספרדים כוללים פעמים על הפסוק האחרון, להשלים את הקריאה
 לעשרה פסוקים. אחרי קריאת התורה - האשכנזים מחזירים את ספר
 התורה לרון וקדיש. קוראים את המגילה ואומרים 'אשר וגיא, אשרי
 זכא לציון וכו'. הספרדים משאירים את ספר התורה על שולחן הקריאה,
 אומרים 'אשרי זכא לציון עד משנתה תע' שלם וקוראים את המגילה,
 מסכים אחריו. ואומרים 'ארור המזון וכו', 'ואתה קדוש, קדיש ותתקבל'
 ומחזירים ספר התורה להיכל וכו'. האשכנזים - יש האומרים לפי
 מנהג הגר"א 'למנצח על איילת השחר (תהלים כב).
מנחה: נוהגים להקדים מנחה לסעודת פורים (שולחן
 ערוך תרצא, א-ב ובמשנה ברורה)

אבל בתוך השבעה

השולחן ערוך פותח (תרצו, ד): "כל דברי אבלות נוהגים בחנוכה
 ובפורים". בהמשך הוא מסייג ומביא דעה הפוכה. וממשיך שם:
 מותר לילך לבית הכנסת לקריאת המגילה בערבית ובשחרית
 (לפי תירוץ פרק מועד קטן). כל זה כשאינו יכול לאסוף מנין
 בביתו - אם יכול עדיף לקרוא במנין במקום אבול. וכאן מוסיף
 השולחן ערוך: "ויש אומרים שאין אבלות נוהג בפורים לא
 בי"ד ולא בט"ו (הרא"ש ומנהגים) וכן נוהגין ואפילו אבלות
 יום ראשון נדחה מפני פורים, אבל דברים שבצנעה נוהג. אע"פ
 שאין נוהג אבלות בפורים עולה למנין שבעה ימי אבלות
 כמו שבת וכן פסק הרב בעצמו בטור יורה דעה סימן תא".

מתנות לאביונים - מעות פורים לעניים (שולחן ערוך סימן תרצד)
 חייב כל אדם, בק איש ובין אשה ליתן לפחות שתי מתנות
 לשני עניים (לכל עני מתנה אחת). יכול לתת כסף או מאכל,
 מוטב להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו
 ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארת
 אלא לשמח לב עניים, יתומים ואלמנות, ודומה לשכינה,
 שנאמר: 'להחיות רוח שפלים ולהשיב לב נדכאים'.

סעודת פורים

מצוה להרבות בסעודת פורים, ובאכילת סעודה אחת יוצאים ידי
 חובה. חיוב הסעודה ביום דוקא. האוכל סעודת פורים בלילה -
 לא יצא ידי חובה, ראי לבלוש בגדי שבת כבר בליל פורים,
 והיה שולחנו ערוך. (שולחן ערוך ומשנה ברורה סימן תרצה).

על הניסים

בתפילות העמידה, בברכת 'מודים' מוסיפים 'על הנסים';
 וכן בברכת המזון אחרי 'גודה לך'.
 ב"פרזים" אומרים על הניסים בי"ד אדר, וב"מוקפים"
 בט"ו. האומר בשניהם - אינו צריך לחזור. בעירות
 הסופקות (אם מוקפות חומה מימי יהושע) כמו צפת,
 טבריה, עכו, חיפה, יפו, לוד, באר שבע, חברון, שכם -
 אומרים לכתחילה בשניהם (שולחן ערוך תרצג, ב ומשנה
 ברורה ד, ותראפ, יז. בפאת השולחן ג, טו ובעוד יוסף חי,
 תצוה. כתבו שיאמרו ביום ט"ו באלקי נצור ולא כבודים).

**שכח בתפילת העמידה בשחרית ובמנחה, ולא אמר 'על
 הניסים'** - אם נזכר לפני שאמר את שם ה' בחתימת הטוב
 שמך ולך נאה להודות, חזור ל'על הניסים' וממשיך 'ועל
 כולם'. נזכר לאחר שכבר ביטא את שם ה' בחתימת
 הברכה, או לאחר שסיים, אינו חוזר, אך אומר בסוף
 התפילה לפני 'יהיו לרצון': 'יהי רצון מלפניך שתעשה
 לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם
 בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר' וכו' ואומר 'יהיו לרצון וכו'.
שכח בברכת המזון ולא אמר 'על הניסים' - אם נזכר לפני שאמר
 את שם ה' בחתימת על הארץ ועל המזון, חזור ל'על הניסים'
 וממשיך 'ועל הכל'. נזכר לאחר שכבר ביטא את שם ה' בחתימת
 הברכה, אינו חוזר, אך אומר לפני 'ירחמן הוא יחנן: 'ירחמן הוא
 יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם
 בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר' וכו' ואומר 'ועל הכל' וכו'.
 (שולחן ערוך ומשנה ברורה סי' תרפב)

בברכה מעין שלש (על המחיה / על הגפן) אין מזכירים
 'על הניסים' כלל (שם).

האם מותר ליהנות ממאפים ותבשילים שנאפו במאפייה הפתוחה בשבת?

בחלק הקודם ללמדנו כי נחלקו התנאים בדין המבשל בשבת, וההלכה הוכרעה כדעת רבי יהודה: המבשל בשבת בשוגג - מותר לו ולאחרים לאלוהי התבשיל במוצאי שבת; המבשל במזיד - אסור לו לעולם, אך לאחרים מותר במוצאי שבת. (חולין טו, א.)

נחלקו הראשונים האם יהיה מותר לאחרים לאלוהי במוצאי שבת מיד או שעליהם להמתין. רש"י, הרמב"ן והרשב"א כתבו שיש להמתין לאחר השבת זמן של "בכדי שיעשה", דהיינו משך הזמן הדרוש לביצוע אותה המלאכה. כדי שלא יהנה האדם ממעשה עבירה שנעשה בשבת. לעומת זאת, הרמב"ם פסק, וכך נפסק הלכה בשולחן ערוך, שבמוצאי שבת מותר ליהנות מן המלאכה מיד, ואין צורך להמתין "בכדי שיעשה" (שי"א). הטעם לכך הוא, שבשונה מגוי שעשה מלאכה עבור יהודי, שאז קיים חשש שיהיה יבקש ממנו לעשות מלאכה בשבת עבורו, ביהודי אין חשש כזה, כ"י אין אדם חוטא ולא לו, אין חשש שאדם יעבור עבירה עבור חברו. לכן, בין אם בישראל בשוגג ובין אם בישראל במזיד, מותר לאחרים ליהנות מן התבשיל מיד בצאת השבת.

המבשל עבור אחרים על פי טעמים אלו, כתבו המגן אברהם והמשנה ברורה (סק"ה) שיש להקל גם במקרה שיהודי בישראל מצמצמו עבור אחרים, שכן אין חשש שיבקשו ממנו לחלל שבת עבורם, וגם כאן שייך הכלל "אין אדם חוטא ולא לו". ואף שברוך כלל המבשל אסור בשביל אחרים - נאסר גם על מי שבישל עבורו, כתבו האחרונים שדין זה שייך דווקא בביטול איסורים, ולא במלאכת שבת, שבה אין חשש שיבקשו ממנו לעשות כן (ראה ילקוט יוסף עמ"כ). הפרי מגדים (א"ח שכח, סק"ב) הוסיף, שאם יהודי מומר בישראל עבור יהודים אחרים, יש לדנו כדין גוי, שכן לא שייך בו הטעם "אין אדם חוטא ולא לו", ולכן יש להמתין בצאת השבת "בכדי שיעשה", כדי שלא יהנו ממעשה השבת. ויש חולקים, ולדעתם אין לחלק בזה, ואין להרחיב את גזירת חכמים מעבר לדברי הבית יוסף ורוב האחרונים, שהתירו ליהנות ממלאכה שעשה יהודי במזיד מיד במוצאי שבת. ועוד, מאחר שאיסור מעשה שבת הוא מדרבנן, יש להקל ולהתיר מיד במוצאי שבת. (ראה בילקי"י שם) גם הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סי' כ"א) כתב שאדם שומר מצוות, נזהר משום איסור "לפני עיור", ולכן אין חשש שיבקש מיהודי אחר לבשל עבורו בשבת. לדבריו, ראוי לחשוש לדעת הפרי מגדים ולהמתין "בכדי שיעשה", אולם בשעת הצורך ניתן להקל. עם זאת, אם ציווה בפירוש לעשות לו מלאכה בשבת - נאסר הדבר על המצוה לעולם, ודינו כאלו עשה את המלאכה בעצמו (תה"ד סק"ו).

המבשל בקביעות עבור אחרים בש"ת כתב סופר (א"ח סימן נ) דן בפונדק המבשל בקביעות עבור אחרים בשבת. במקרה זה, אין שייכים שני הטעמים להקל: לא הטעם של "אין אדם חוטא ולא לו", ולא הטעם שאין חשש שיבקש ממנו לבשל, שכן הלקוחות מעוניינים בתבשילים שהתבשלו בו ביום, וקיים חשש ממשי שיבקשו ממנו לבשל עבורם. לכן יש להחמיר. וכך כתב: "קנס חכמים שאסרו למבשל במזיד לעולם, הוא הדין למי שנתבשל בשבילו בידעו ולרצונו, כנגדן שלנו דשייך שצוה לו בפעם אחרת, דחל עליו קנס חכמים". נוסף על כך, גם מי שלא נתבשל עבורו ונהנה מהמאכל שבושל בשבת, עובר משום מסייע ידי עוברי עבירה, ויש לחוש גם לאיסור "לפני עיור".

וכן פסק הילקוט יוסף (שם): "בעל מסעדה או בית מלון המבשל בקביעות לצורך אחרים בשבת במזיד, אסור גם לאחרים ליהנות מאותו תבשיל לעולם, אף לא ציוה אותו לבשל בשבילו בשבת. דכיון שהוא עשה כן במזיד בקביעות, יש לאסור בה כמו למבשל עצמו". לסיכום המבשל בשבת לצורך עצמו, אף שעושה בקביעות, מותר לחברו להנות מכך במוצאי"ש. יש אומרים שצריך להמתין בכדי שיעשה ויש מתירים להנות במוצאי"ש מיד. ואם מבשל בקביעות עבור אחרים, (כגון בעל מסעדה) המאכל אסור לעולם באכילה גם לאחרים.

הצעת הרב נריה ותגובת הרב הרצוג

לאחר שבחנו את הצעת הרב גורן לפני קום המדינה להקמת מערכת משפט בישראל שתתאים להלכה ותגובת הרב הרצוג, נדון הפעם בהצעת הרב נריה מאותה תקופה. כחודשיים לפני קום המדינה, הרב נריה פרסם שלושה מאמרים בעיתון "הצופה" שדנו באופי המערכת המשפטית במדינה העומדת לקום. במאמר השלישי מביניהם, הוא עסק במינוי שופטים שאינם בקיאים בדיני תורה. בשונה מהרב הרצוג שכיוון להקמת מערכת אחת, ולרב גורן שהציע שתי מערכות מקבילות, הרב נריה תיאר את השאלה קצת אחרת: "אחת השאלות העומדות על פרקה של המדינה היא שאלת אפשרות הקמתם של בתי-המשפט שאינם עומדים על בסיס משפטי התורה. השאלה היא אם מותר לציבור לקבל על עצמו בתי-משפט מסוג זה בדרך כלל, ובפרט במקום שיש בית-דין רבני?" ("משפט המלוכה [ג]", "הצופה", כד אדר תש"ח; כתבי הרב הרצוג ח"א, עמ' 189).

הרב נריה סקר את המקורות שלמדנו, ובעיקר את הרמב"ן שקבע כי במקרה ששני הצדדים יהודים, הם יכולים לקבל על עצמם בהסכמה שופטים שאינם בקיאים בדין תורה. הסכמה כזו אינה מאפשרת לקבל דיינים גויים. הרב הביא את פסיקת הרמ"א שאין דרך למנות דיינים שאינם בקיאים בדין תורה, במקום שבו יש תלמידי חכמים שיכולים לשמש דיינים. מצד שני, הרב נריה הביא את שיטת התשב"ץ, שלפיה מותר למנות שופטים שאינם בקיאים גם אם יש במקום תלמידי חכמים. את דרישת התשב"ץ שהשופטים שאינם בקיאים יתייעצו עם תלמידי החכמים - הרב נריה לא ציין, ולא ברור אם הוא סבר שפרט זה אינו מהותי. מכל מקום, הרב נריה לא הכריע, ואף לא הביע מי לדעתו צודק מבחינה הלכתית או חינוכית, אלא רק סקר את שתי האפשרויות. יש הטוענים כי הרב נריה דחה את שיטת התשב"ץ, זה לא מדויק. הוא לא קיבל אותה וגם לא דחה אותה, אלא רק הביא את דעתו בסוף המאמר מבלי להביע כל עמדה.

הרב הרצוג הגיב גם למאמרו של הרב נריה. בתגובתו הוא ניתח את תשובת התשב"ץ, וברר "מדוע בכלל עלה על דעת אנשי העיר למנות דיינים שאינם בקיאים?" כפי שהרב הרצוג הסביר: "התשובה היא שיש מופלגים בתורה היודעים את הדינים שבתלמוד ובפוסקים, אבל הם חסרים בתכונות הדרושות לשופט, הפקחות והסדר והעוז ואומץ הלב וידיעה בהוויות העולם, וכוח הניתוח בטענות מסובכות וכו', אבל כשהכול מוגש לפנינו מסודר ומבורר הם יודעים להשיב מהו הדין... אכן יש בזה תועלת מרובה, שאם יושיבו לדיינים אלה את השחר להם כמבואר לעיל, ראשית כל יתלבטו לפסוק את הדין מפאת הערובויה שבמחשבה בעד הכוח הברור ולעכל ולנתח את הצד העובדתי, ופעמים שיפסקו מבלי שתפסו אותו הצד על בוריו ונמצא שיצא משפט מעוקל וילעזו לבריות על דיני התורה ח"ו".

לדברי הרב הרצוג, מינוי שופטים כאלה אינו מצב רצוי לכתחילה, אבל בנסיבות של הקמת המדינה, במצב שבו אחוזים גדולים מהציבור אינם דתיים, אם רוצים שחוקי המדינה יתבססו על ההלכה - יש צורך לעשות "תיקון גדול" ולאפשר את מינויים: "ואם השאלה שנאלת איהו תיקון יש כאן עד כדי לסתות מהלכות דיינים, הנה אילו היו רוב הציבור דתיים במאה אחוז לא היינו צריכים לשום תקנה, אלא יודעים אנתנו שרוב הציבור לא יסכימו לפסול דיינים יוריסטים מובהקים ואנשים ישרים, טובים לבריות, משום שהדתיות שלהם מפוקפקת, ואם נעמוד על זה ולא נאחז בעיקרון של מוטב שיאכלו וכד', יצא מזה שיתמנו שופטים בניגוד גמור וגלוי לתורה", ועוד יותר רע מזה (שיווכח) [שיוכחש] דין התורה לגמרי והמדינה תבחר לה קודקס גוי שווייצרי או גרמני-רומני וכו', וע"כ לפי המצב והנסיבות יש בזה תיקון גדול מאוד". אם כן, הרב הרצוג תמך בקבלת היתר של התשב"ץ - בתנאי שהמדינה תאמץ את דין התורה. את האפשרות שהמדינה לא תכלול בחוקה את ההסתמכות על דין התורה, הרב הרצוג הגדיר "עלבון לתורה". אבל ההגדרה "ערכאות של גויים" אינה מופיעה כאן.